

Značilnosti in vrednotenje poklica profesorice razrednega pouka

Mojca Kralj

Osnovna šola Simona Jenka Kranj

Cveta Razdevšek Pučko

Pedagoška fakulteta v Ljubljani

Prispevek je del obsežne raziskave o profesorica razrednega pouka. Obravnava ožji problem, kjer nas je zanimalo, kako gledajo na poklic profesorice razrednega pouka študentke, bodoče profesorice razrednega pouka, kako že zaposlene predstavnice tega poklica ter predstavniki nepedagoških poklicev. Zanimale so nas ocene nekaterih značilnosti tega poklica, vrednotenje, problem feminizacije ter ocena perspektivnosti tega poklica. Ugotovili smo, da študentke in zaposlene profesorice razrednega pouka vidijo svoj poklic pretežno s pozitivnega zornega kota, feminiziranost poklica jih ne moti; vendar menijo, da ta poklic v družbi ni cenjen, ocenjujejo ga tudi kot manj perspektivnega glede možnosti za opravljanje drugih del. Ob tem pa so neučitelji poklic profesorice razrednega pouka presenetljivo ovrednotili višje kot ga vrednotijo in doživljajo same predstavnice tega poklica.

Ključne besede: poklic profesorice razrednega pouka, značilnosti, feminizacija, vrednotenje, perspektivnost

Značilnosti učiteljskega poklica

Učiteljski poklic je eden od starejših poklicev, ki je bil med prvimi dovoljen tudi ženskam. V naši zgodovini ga spoznamo tudi kot enega tistih, ki je bil tesno povezan z uveljavljanjem slovenskega jezika v šolah in uradih ter imel vpliv na dvig slovenske narodne zavesti in kulture (Cencič 1989). Šola in učitelji tudi danes vplivajo na otrokov odnos do kulture, s svojimi pričakovanji in načinom dela pa lahko uravnavajo tudi družbeno neenakost med otroki (Peček in Lesar 2006). Osnovna šola in s tem tudi učitelji dajejo temelje vsem kasnejšim stopnjam izobraževanja. Zato lahko o učiteljskem poklicu zapišemo, da je to »poklic posebne vrste« (Kralj in Renner 2007).

Proces konstituiranja učiteljskega poklica

Da bi lažje razumeli sedANJI položaj učiteljskega poklica, moramo osvežiti njegovo preteklost. V 19. stoletju je bilo učiteljišče skoraj

edino izobraževanje, dovoljeno ženskam. Ob tem pa je veljalo, da je poročena učiteljica slabša mati in žena ali slabša učiteljica in obratno (Milharčič Hladnik 1995).

Na prehodu iz 19. v 20. stoletje se je učiteljicam/učiteljem dvignil ugled z ustrezno izobrazbo, neodvisno službo in stalnimi dohodki (Cencič 1989). Proces konstituiranja učiteljskega poklica je bil umeščen v kontekst zgodovinskih zakonitosti družbeno določene spolne delitve dela ter zgodovinske povezanosti poučevanja in gospodinjenja (Apple 1992) ter je bil tako že od začetka uvajanja povezan z družbeno neuglednostjo. V pedagoški ideologiji je šola drugi dom, ki vsebuje tradicionalne poteze ženskega dela; takoj ko ima delo ženske poteze in ga opravljajo ženske, je manj plačano, brez avtonomije in razvrednoteno (Milharčič Hladnik 1992). Če primerjamo lastnosti učiteljskega poklica pred sto leti in danes, ugotovimo, da ima v veliki meri še danes značaj »prvega ženskega poklica, materinstva«, še več, zaradi prezaposlenosti staršev se materinski atribut učiteljevanja še bolj poudarja in se velik del starševstva prenaša na učiteljice (Kralj in Rener 2007).

Feminiziranost učiteljskega poklica

Učiteljski poklic je feminiziran, povezan s predsodki, ki izvirajo iz primarne socializacije in so prisotni v vsakdanjem govoru, medijih in kulturi, med katerimi so najpogostejši ogovarjanje, izogibanje, diskriminacija in nasilje (Allport v Ule 2004). Šolski učbeniki so polni spolnih stereotipov in predsodkov glede moških in ženskih poklicev. Pri diskriminaciji žensk gre za nedostopnost do vodstvenih mest in neenako obremenitev z biosocialno reprodukcijo, ki je ključni element slabšega položaja žensk. Moderni seksizem temelji na prikriti in simbolni diskriminaciji (Brown 1995), ena izmed teh na področju šolstva pa je zagotovo delo za določen čas (Kralj in Rener 2007). Raziskave so pokazale, da ženske kljub višji izobrazbi težje najdejo zaposlitev, se redkeje samozaposlijo, zasedajo nižja delovna mesta, imajo manjše karijerne možnosti ter so slabše plačane v primerjavi z moškimi (Urad Vlade RS za enake možnosti 2010).

Perspektivnost učiteljskega poklica

Različni avtorji omenjajo različne stopnje v razvojni poti učiteljev. Po eni od klasifikacij poteka po naslednjih stopnjah: preživetje in odkrivanje, stabilizacija, poklicna aktivnost/eksperimentiranje ali negotovost/revizija, kritična odgovornost ali sproščenost ali nemoč ter sproščeno ali zagrenjeno izpreganje (Huberman 1993);

čeprav naj poučevanje ne bi bilo kariera za celo življenje (Moore in Johnson v po Galton in MacBeath 2008). Učitelji pri nas imajo sicer možnost napredovanja v nazive, manj možnosti pa je za napredovanje na zahtevnejša delovna mesta, saj so vodstveni položaji redki (Jurančič 1990), na drugi strani pa tudi študentke/študentje svojega poklica ne zaznavajo širše kot na ravni razreda in zbornice (Valenčič Zuljan 2001).

Učiteljski poklic kot vrednota

V procesu socializacije ženske vzgajajo k altruizmu in osebni moralni, moške pa k uspešnosti in storilnosti, zato ženske višje vrednotijo duhovne in socialne vrednote, moški pa čutne in materialne (Musek 2000). Razlike v vrednotnih usmeritvah se kažejo tudi v študijskih smereh (Lenart Gantar v Musek 1997), kjer je bila pri študentih Pedagoške fakultete ugotovljena najmanjša dionizična usmeritev (Musek 2000).

Učiteljski poklic je številčen, vendar ni med cenjenimi in najvišje vrednotenimi, saj ljudje pogosto menijo, da to delo ne zahteva veliko napora in časa ter je malo plačano zato, ker ni direktno povezano s produkcijo (Porcheddu 1996). Novejše raziskave so pokazale, da predvsem mlajši moški učiteljskega poklica ne vrednotijo dovolj. Večina ljudi pa učiteljicam/učiteljem zaupa in njihov poklic primerja s socialnimi delavci in knjižničarji ter z medicinskimi sestrami in policisti s srednješolsko izobrazbo (Everton idr. 2007). Raziskovalci ugotavljajo tudi, da je učiteljski poklic še vedno tarča kritik in polemik v javnosti (Eurydice 2003) in tako še vedno brez dobre javne podobe (Adams 2003).

Raziskava Slovenskega javnega mnenja (CJM MK in FDV) iz leta 2003 je primerjala ugled 12 poklicev, kjer se je učiteljski znašel na petem mestu za zdravnikom, univerzitetnim profesorjem, direktorjem in inženirjem ter pred poslancem, duhovnikom, oficirjem, policistom, obrtnikom, kmetom in nekvalificiranim delavcem (Bernik 2004). Raziskava ni vključila samo poklicev s primerljivo, torej univerzitetno izobrazbo, kakršno potrebuje učitelj, iz nje tudi ni razvidno, ali gre za razredne, predmetne ali srednješolske učitelje, kar nakazuje smiselnost bolj natančnega in usmerjenega raziskovanja poklica profesorice razrednega pouka.

Metoda dela

V prispevku bomo obravnavali nekatere analize mnenj profesorice razrednega pouka o značilnostih, perspektivnosti, cenjenosti in feminiziranosti tega poklica. Pri tem nas bodo zanimale tudi razlike

med študentkami, bodočimi profesorici razrednega pouka ter med že dejavnimi, zaposlenimi predstavnicami tega poklica, pa tudi razlike med zaposlenimi profesorici razrednega pouka ter predstavniki nepedagoških poklicev. Uporabili smo posebej pripravljene vprašalnike ter v obdelavi podatkov kombinirali kvantitativni in deskriptivni raziskovalni pristop.

Značilnosti posameznih vzorcev anketirancev

V raziskavi obravnavamo odgovore treh različnih vzorcev: študentke razrednega pouka ($n = 152$), profesorice razrednega pouka ($n = 269$) in predstavniki ter predstavnice različnih nepedagoških poklicev ($n = 299$).

Na vprašalnik za študente je v neslučajnostnem in namenskem vzorcu odgovarjalo 152 študentk 4. letnika predbolonjskega študijskega programa iz treh pedagoških fakultet na smeri Razredni pouk, in sicer 43 študentk iz ljubljanske, 78 študentk iz mariborske in 31 študentk iz koprške pedagoške fakultete.

Na vprašalnik za profesorice razrednega pouka je v neslučajnostnem in namenskem vzorcu odgovarjalo 269 izključno ženskih profesoric razrednega pouka, ki poučujejo od 1. do 5. razreda v razredih ali v oddelkih podaljšanega bivanja, pri čemer so imele vse anketiranke končano univerzitetno izobrazbo ali več. Skoraj 80 % profesoric razrednega pouka poučuje v razredu, 7 % jih dela v kombiniranem oddelku. Okrog 40 % anketirank izvaja dopolnilni pouk in prav toliko dodatni pouk. Na delovnem mestu učiteljice pripravnice sta zaposleni dve anketiranki. Med kar precej pogostimi deli so še delo v podaljšanem bivanju, izvajanje dodatne strokovne pomoči in varovanje otrok v jutranjem varstvu. Izvajanje nivojskega pouka, poučevanje tujega jezika, delo v knjižnici in poučevanje na predmetni stopnji niso tako pogosta dela profesorice razrednega pouka. Od 269 anketiranih so na delovnem mestu pomočnice ravnateljice le tri profesorice razrednega pouka.

Tretji neslučajnostni namenski vzorec pa je predstavljalo 299 zaposlenih predstavnikov nepedagoških poklicev obeh spolov s katerokoli izobrazbo. Večina (47,5 %) je bila stara med 31 in 40 let.

Na podatkih, pridobljenih z vprašalniki, sta bili izvedeni univariatna analiza s frekvenčnimi porazdelitvami in opisno statistiko ter bivariatna analiza s statistiko hi-kvadrat in korelacijsko analizo. Za testiranje razlik med neodvisnimi vzorci je bil uporabljen tudi *t*-test.

PREGLEDNICA 1 Primerjava mnenj o določenih značilnostih poklica pri profesorih in študentkah razrednega pouka

Mnenje o poklicu	Skupina	<i>n</i>	<i>AS</i>	σ	<i>t</i>	<i>p</i>
Včasih je naporen in utrudljiv	Študentke	152	1,36	0,595	-0,023	0,982
	Profesorice	269	1,36	0,511		
Da si dober učitelj, moraš imeti sam svoje otroke	Študentke	152	4,00	0,935	5,957	0,000
	Profesorice	269	3,55	1,375		
Poln je sprememb, reform, poskusov	Študentke	152	1,80	0,700	5,748	0,000
	Profesorice	269	1,45	0,555		
Je za zdravje obremenjujoč	Študentke	152	2,94	1,044	6,043	0,000
	profesorice	269	2,31	1,014		
Je odgovoren	Študentke	152	1,10	0,341	1,162	0,246
	Profesorice	269	1,06	0,318		
Je nadzorovan in diktiran s strani vodstva šole in ministrstva	Študentke	152	1,84	0,685	-4,315	0,000
	Profesorice	269	2,17	0,871		
Je stalno na očeh učiteljem, staršem, otrokom in nadrejenim	Študentke	152	1,64	0,676	2,344	0,020

V kontekstu obdelave podatkov velja poudariti, da smo večinoma uporabljali Likertove ocenjevalne lestvice, kjer je bila najvišja stopnja (popolnoma se strinjam) ovrednotena z 1, najnižja ocena (se nikakor ne strinjam) pa z vrednostjo 5.

Rezultati z analizo

Značilnosti poklica profesorica razrednega pouka

Znotraj sklopa o doživljanju in vrednotenju poklica smo študentkam in že zaposlenim profesoricom razrednega pouka zastavili vprašanje o tem, v kolikšni meri določeni opisi (značilnosti poklica) po njihovih izkušnjah in mnenju veljajo za poklic profesorica razrednega pouka. Anketiranke so značilnosti ocenjevale na lestvici od 1 (se popolnoma strinjam) do 5 (se nikakor ne strinjam). V preglednici 1 so predstavljene povprečne vrednosti ocen (*AS*) za obe skupini ter *t*-test pomembnosti razlik med obema skupinama.

Včasih je naporen in utrudljiv. Študentke (98,7 %) in profesorice (99,3 %) se v veliki večini popolnoma strinjajo ali strinjajo s tem, da je poklic profesorica razrednega pouka naporen in utrudljiv, pri tem v odgovorih med študentkami in profesoricami ni statistično pomembnih razlik.

Da si dober učitelj, moraš imeti sam svoje otroke. Statistično pomembno se več študentk (77,6 %) kot profesorice (53,1 %) nikakor ne strinja ali ne strinja s tem, da si dober učitelj lahko le, če imaš tudi sam svoje otroke; na drugi strani pa se statistično pomembno več profesorice popolnoma strinja ali strinja s tem, da so učitelji z lastnimi otroki boljši od tistih, ki jih nimajo.

Je poln reform, sprememb, poskusov. Ugotovili smo, da se statistično pomembno več profesorice (58 %) kot študentk (33,6 %) popolnoma strinja s trditvijo, da je učiteljski poklic poln sprememb, reform in poskusov.

Je za zdravje obremenjujoč. Statistično pomembno se več profesorice (64,7 %) kot študentk (34,8 %) popolnoma strinja ali strinja s tem, da je poklic profesorice razrednega pouka za zdravje obremenjujoč, na drugi strani pa se statistično pomembno več študentk (65,2 %) kot profesorice (35,3 %) s to trditvijo nikakor ne strinja, ne strinja ali se ne more odločiti.

Je odgovoren. Velika večina študentk (91,4 %) in profesorice (95,2 %) se popolnoma strinja s tem, da je poklic profesorice razrednega pouka odgovoren, med skupinama ni statistično pomembnih razlik v odgovorih.

Je nadzorovan in diktiran s strani vodstva. Statistično pomembno se več študentk (31,6 %) kot profesorice (19,7 %) popolnoma strinja s tem, da je poklic profesorice razrednega pouka nadzorovan in diktiran s strani vodstva šole, s to trditvijo pa se strinja enak odstotek študentk in profesorice (54,6 %).

Je nenehno izpostavljen učiteljem, staršem, otrokom in nadrejenim. Tudi pri tej trditvi so statistično pomembne razlike v stopnji strinjanja med obema skupinama: več profesorice (62,5 %) kot študentk (46,7 %) se popolnoma strinja s tem, da je poklic profesorice razrednega pouka nenehno izpostavljen učiteljem, staršem, otrokom in nadrejenim, s to trditvijo pa se strinja statistično pomembno več študentk (43,4 %) kot profesorice (30,5 %).

Kot vidimo, so se pokazale nekatere razlike med obema skupinama, morda lahko rečemo, da imajo študentke bolj stereotipna stališča glede učiteljskega poklica, profesorice pa domnevno odgovarjajo glede na svoje izkušnje.

V nadaljevanju predstavljamo poleg povprečne ocene strinjanja s temi trditvami še *t*-preizkus za aritmetično sredino, s katerim smo preverili, katere trditve so statistično značilno ocenjene

PREGLEDNICA 2 Povprečne ocene strinjanja s trditvami o značilnostih poklica profesorice razrednega pouka pri profesorih in študentkah in *t*-preizkus za aritmetično sredino

Skupina	Značilnosti poklica	AS	<i>t</i>	<i>g</i>	<i>p</i>
Študentke	Včasih je naporen in utrudljiv	1,36	-34,06	151	0,000
	Da si dober učitelj, moraš imeti sam svoje otroke	4,00	13,19	151	0,000
	Poln je sprememb, reform, poskusov	1,80	-21,08	151	0,000
	Je za zdravje obremenjujoč	2,94	-0,70	151	0,490
	Je odgovoren	1,10	-68,82	151	0,000
	Je nadzorovan in diktiran s strani vodstva šole in ministrstva	1,84	-20,95	151	0,000
	Je stalno na očeh učiteljem, staršem, otrokom in nadrejenim	1,64	-24,82	151	0,000
Profesorice	Včasih je naporen in utrudljiv	1,36	-52,60	268	0,000
	Da si dober učitelj, moraš imeti sam svoje otroke	3,35	3,91	268	0,000
	Poln je sprememb, reform, poskusov	1,45	-45,94	268	0,000
	Je za zdravje obremenjujoč	2,31	-11,12	268	0,000
	Je odgovoren	1,06	-100,18	268	0,000
	Je nadzorovan in diktiran s strani vodstva šole in ministrstva	1,84	-15,67	268	0,000
	Je stalno na očeh učiteljem, staršem, otrokom in nadrejenim	2,17	-35,30	268	0,000

OPOMBE AS – aritmetična sredina stopnje strinjanja pri študentkah in profesorih.

nižje od sredine lestvice (3), kar pomeni, da se s temi trditvami anketiranke zelo ali dokaj strinjajo.

Kot lahko razberemo iz preglednice, se študentke statistično značilno strinjajo s trditvami, da je poklic včasih naporen in utrudljiv; da je poln sprememb, reform in poskusov; da je odgovoren, nadzorovan in diktiran s strani vodstva šole in ministrstva ter s trditvijo, da je stalno na očeh učiteljem, staršem, otrokom in nadrejenim. Ne strinjajo pa se s trditvijo, da je poklic za zdravje obremenjujoč in da si dober učitelj le, če imaš sam otroke. Tudi profesorice se statistično značilno strinjajo z vsemi trditvami, razen s trditvijo, da si dober učitelj le, če imaš sam otroke.

Negativno konotacijo med značilnostmi ima predvsem trditev, da je poklic nadzorovan in diktiran s strani vodstva šole in ministrstva, s katero se obe skupini anketirank strinjata. Vse kaže, da študentke že v času študija vzamejo v zakup tudi negativne značilnosti poklica, ki jih profesorice razrednega pouka, ki že delajo na šoli in imajo izkušnje, samo še potrjujejo. Čeprav sta obe skupini na drugo mesto uvrstili trditev, da je poklic včasih naporen in utrudljiv, kar pomeni, da slabo vpliva na psihofizično počutje delavca,

PREGLEDNICA 5 Primerjava mnenja glede cenjenosti poklica pri profesorih in učiteljih – *t*-preizkus za neodvisna vzorca

Mnenje o poklicu	Skupina	<i>n</i>	<i>M</i>	σ	<i>t</i>	<i>p</i>
Kako cenjen je po vašem mnenju poklic PRP?	Profesorice	269	3,90	0,799	10,754	0,000
	Učitelji	299	3,17	0,814		

pa se študentke niso večinsko strinjale s trditvijo, da je ta poklic za zdravje obremenjujoč. Ugotavljamo, da sta obe skupini pravzaprav optimistični in pozitivni do poklica tudi takrat, ko gre za negativne značilnosti. Morda lahko domnevamo, da so tako že zaposlene profesorice razrednega pouka kakor tudi njihove bodoče kolegice te značilnosti poklica že sprejele »v zakup« in jih jemljejo kot nespremenljivo danost?

Cenjenost poklica profesorica razrednega pouka

Obe skupini anketirank sta na lestvici od 1 (je zelo cenjen) do 5 (sploh ni cenjen) dokaj nizko ocenili cenjenost poklica profesorice razrednega pouka, profesorice celo nekoliko nižje ($M = 3,9$) kot študentke ($M = 3,6$). Ugotavljamo, da tako študentke kot tudi profesorice ocenjujejo, da učiteljski poklic ni (dovolj) cenjen.

Ob tem pa smo v raziskavi izhajali iz predpostavke, da profesorice razrednega pouka same vendarle višje vrednotijo in bolj pozitivno doživljajo svoj poklic kot ga vidijo predstavniki drugih, nepedagoških poklicev.

Odgovori učiteljev so nas še posebej zanimali, saj predvsem zaposlene profesorice razrednega pouka pogosto omenjajo, da jih predstavniki drugih, učiteljskih poklicev, kljub enaki izobrazbeni stopnji, ne cenijo dovolj.

Predpostavko smo preverili primerjalno za profesorice razrednega pouka in predstavnike nepedagoških poklicev oz. za učitelje z različnimi izobrazbami, in sicer smo anketirance vprašali, kako cenjen je po njihovem mnenju poklic profesorica razrednega pouka. Ugotavljamo, da so se pokazale razlike med profesoricami in učitelji, vendar v nasprotni smeri. Glede na oceno, kjer pomeni 1 »je zelo cenjen«, 5 pa »sploh ni cenjen«, dajejo profesorice same statistično pomembno nižjo povprečno oceno (3,9) kot učitelji (3,17) o cenjenosti tega poklica.

Tudi hi-kvadrat pomembnosti razlik v odgovorih med profesoricami ($n = 269$) in učitelji ($n = 299$) je statistično pomemben ($\chi^2 = 109,454$, $df = 4$, $p = 0,000$) pri ničelnem tveganju. To pomeni, da statistično pomembno več profesorice kot učiteljev

PREGLEDNICA 4 Feminiziranost poklica – deleži

Vprašanje	Odgovori		Študentke	Profesorice	Skupaj
Kako doživljaš dejstvo, da je večina tvojih sošolk na fakulteti ženskega spola?	O tem ne razmišljam in mi je vseeno	<i>n</i>	63	105	168
		%	41,4	39	39,9
Kako doživljate izrazito feminiziran kolektiv?	Po spolu homogen letnik/kolektiv je dolgočasen/nespodbuden	<i>n</i>	27	52	79
		%	17,8	19,3	18,8
Kako doživljate izrazito feminiziran kolektiv?	Da so na fakulteti/v šoli študentke/učiteljice v večini, me ne moti	<i>n</i>	59	107	166
		%	38,8	39,8	39,4
Skupaj	Po spolu homogen letnik/kolektiv je dinamičen/spodbuden	<i>n</i>	3	5	8
		%	2,0	1,9	1,9
		<i>n</i>	152	269	421
		%	100	100	100

odgovarja, da po njihovem mnenju poklic profesorica razrednega pouka ni dovolj cenjen ali sploh ni cenjen; na drugi strani pa statistično pomembno več neučiteljev odgovarja, da je po njihovem mnenju poklic profesorica razrednega pouka primerno ali srednje cenjen.

Feminiziranost poklica

Ker obstaja v družbi implicitno (včasih tudi eksplicitno) mnenje, da so poklici, kjer je zaposlenih več žensk, manj cenjeni, smo študentke in profesorice vprašali, kako doživljajo dejstvo, da je večina njihovih sošolk na fakulteti ženskega spola; profesorice pa, kako doživljajo dejstvo, da delajo v izrazito feminiziranem kolektivu.

Med študentkami je najpogostejši odgovor, da o tem ne razmišljajo in jim je vseeno (41,4 %), tako meni tudi 39 % profesoric. Večina študentk in profesoric o feminiziranosti kolektiva ne razmišlja, jim je vseeno oz. jih to pretirano ne moti, med študentkami in profesoricami tudi ni statistično pomembnih razlik v odgovorih, kako doživljajo izrazito feminiziran kolektiv med študentkami na fakulteti oz. zaposlenimi na šolah.

S hi-kvadrat preizkusom za enakost deležev smo dodatno preverili, ali je delež tistih, ki na feminiziranost poklica gledajo s pozitivne strani, večji od 50 %, kar pomeni, da jih tako vidi večina. Pri tem smo odgovore »o tem ne razmišljam in mi je vseeno«, »da so na fakulteti/v šoli študentke/učiteljice v večini, me ne moti« in »po spolu homogen letnik/kolektiv je dinamičen/spodbuden« združili v kategorijo *pozitiven* pogled, odgovor »po spolu homogen letnik/kolektiv je dolgočasen/nespodbuden« pa v *negativen* pogled na feminiziranost poklica.

PREGLEDNICA 5 Feminiziranost poklica

Skupina		(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
Študentke	Pozitivno	125	76	82,2	50	63,2	1	0,000
	Negativno	27	76	17,8	50			
	Skupaj	152	152	100	100			
Profesorice	Pozitivno	217	134,5	80,7	50	101,2	1	0,000
	Negativno	52	134,5	19,3	50			
	Skupaj	269	269	100	100			

OPOMBA (1) dejansko število, (2) pričakovano število, (3) dejanski delež (%), (4) pričakovani delež (%), (5) χ^2 , (6) *g*, (7) *p*.

Hi-kvadrat je pri obeh skupinah anketirank statistično značilen, torej lahko ugotovimo, da večina profesorice in študentk na feminiziranost učiteljskega poklica niti ne gleda kot na nekaj negativnega. Ta podatek ni najbolj spodbuden, saj menimo, da se tako študentke kot že zaposlene profesorice razrednega pouka ne bi smele kar sprijazniti s tem, da je poklic feminiziran. Feminizirani poklici so bili že v preteklosti obsojeni na manjšo veljavo v družbi in s tem tudi na nižje plačilo v primerjavi s poklici, ki so jih opravljali moški. Morda bi si v primeru večje osveščenosti o pomenu in vlogi feminizacije poklica profesorice razrednega pouka bolj prizadevale za izboljšanje položaja svojega poklica v družbi in mu s tem dvignile tudi cenjenost in veljavo.

Obema skupinama anketirank smo v tem sklopu zastavili tudi vprašanje o tem, kako sprejemajo dejstvo, da je bilo v šolskem letu 2010/2011 kljub izraziti feminiziranosti poklica v slovenskih osnovnih šolah kar 36,5 % moških ravnateljev. Večina študentk (82,2 %) in profesorice (80,7 %) meni, da prevlada moških učiteljev na vodilnih delovnih mestih ni moteča, strinjajo se z odgovori »o tem ne razmišljam« in »mi je vseeno«, »to me ne moti« ter »to je primerno in koristno«. Le 17,1 % študentk in 12,6 % profesorice se strinja s trditvijo »ni prav, da še tam, kjer je žensk največ, vodstvena mesta zasedajo moški«.

Problematiko feminiziranosti poklica smo preverili tudi primerjalno za profesorice razrednega pouka in predstavnike nepedagoških poklicev oz. za neučitelje z različnimi izobrazbami, in sicer smo anketirance vprašali, kako doživljajo feminizirane šolske kolektive.

Najprej pogledjmo, kako sta obe skupini anketirancev odgovarjali na vprašanje o tem, kako doživljata izrazito feminiziran kolektiv. Hi-kvadrat pomembnosti razlik v odgovorih med profesoricami ($n = 269$) in neučitelji ($n = 299$) je statistično pomemben

PREGLEDNICA 6 Mnenje o feminiziranosti kolektiva primerjalno pri profesorih in učiteljih

Doživljanje feminiziranega šolskega kolektiva	Profesorice*	Neučitelji*
O tem ne razmišljam in mi je vseeno	39,0	27,1
Spolno homogen kolektiv je dolgočasen/nespodbuden	19,3	9,4
Da je večina učiteljev ženskega spola, me ne moti	39,8	59,5
Takšen kolektiv je dinamičen/spodbuden	1,9	4,0

OPOMBE *»Se strinjam«, v odstotkih.

($\chi^2 = 29,364$, $df = 3$, $p = 0,000$) pri ničelnem tveganju. To pomeni, da sicer statistično pomembno več učiteljev kot profesorice odgovarja, da jih prevlada žensk v učiteljskem poklicu ne moti; na drugi strani pa statistično pomembno več profesorice odgovarja, da o prevladi žensk v učiteljskem poklicu ne razmišljajo.

Perspektivnost poklica

Znotraj sklopa o perspektivnosti poklica profesorice razrednega pouka smo med drugim preverjali, kako študentke, bodoče profesorice razrednega pouka na eni strani in profesorice razrednega pouka, ki so že zaposlene, vrednotijo različna delovna mesta na šoli, kjer največkrat delajo.

Obema skupinama smo najprej zastavili vprašanje, kako zelo si želita opravljati delo na posameznih delovnih mestih.

V skladu s pričakovanji profesorice razrednega pouka želijo biti razredničarke v svojem razredu, med bolj zelenimi deli je tudi dodatna strokovna pomoč in delo v knjižnici. Kar nekaj profesorice (37,9 %) bi delalo karkoli, kar trenutno potrebuje šola. Najmanj si želijo delati kot pomočnice ravnateljice ali ravnateljice (1,9 %).

Pri najbolj zelenem delu »razredničarka v svojem razredu« je odstotek odgovorov »zelo si želim« najvišji in skoraj identičen tudi pri študentkah (73 %), kjer je prav tako malo takih, ki »si zelo želijo« postati ravnateljice (8,6 %). Vendar pa je prav pri tej kategoriji odgovorov razlika med skupinama statistično pomembna, kar pomeni, da so karijerne želje pri študentkah vendarle nekoliko bolj prisotne.

V sklopu razmišljanja o perspektivnosti poklica profesorice razrednega pouka smo postavili vprašanje, ali profesorice in študentke menijo, da je/bo z njihovo izobrazbo možno opravljati še kakšen drug poklic.

Študentke so nekoliko bolj optimistične, saj jih 34,9 % meni, da bodo s svojo izobrazbo lahko opravljale še kakšen drug poklic, medtem ko znaša ta delež pri profesorih le 29,0 %. Da se s pe-

PREGLEDNICA 7 Ocena zaželenosti opravljanja pedagoškega dela na različnih delovnih mestih pri profesorih razrednega pouka

Pedagoško delo/delovna mesta	AS	n	σ	(1)
Razredničarka v svojem razredu	1,33	269	0,617	72,9
Razredničarka v kombiniranem oddelku	3,61	269	1,000	2,2
Druga učiteljica v prvem razredu	3,14	269	1,123	8,2
Učiteljica v oddelku podaljšanega bivanja	3,09	269	1,036	5,7
Varuška v jutranjem varstvu	3,83	269	1,005	1,1
Delo v knjižnici	2,97	269	1,141	8,0
Dodatna strokovna pomoč	2,70	269	1,044	9,7
Poučevanje tujega jezika	3,52	269	1,242	8,6
Poučevanje na predmetni stopnji	3,61	269	1,188	6,3
Ravnateljica	4,21	269	1,041	1,9
Pomočnica ravnatelja/ravnateljice	3,97	269	1,144	3,3
Karkoli, kar trenutno potrebuje šola	3,31	269	1,058	4,8

OPOMBE (1) Delež odgovorov »zelo si želim«, v odstotkih. AS je aritmetična sredina ocene na lestvici, kjer pomeni 1 zelo si želim in 5 sploh si ne želim.

dagoško izobrazbo ne da opravljati še katerega drugega poklica, meni 30,1 % profesorice in le 23,7 % študentk. Skladno s tem, da je delež tistih, ki so optimistične glede opravljanja drugih poklicev s pedagoško izobrazbo v obeh skupinah anketirank nižji od 50 %, je tudi podatek, da si diplomantke želijo delati predvsem kot razredničarke v razredu ali izvajati dodatno strokovno učno pomoč. To lahko označimo kot gledanje na svoj poklic kot ozko zaposljiv in s tem manj perspektiven, pa tudi kot neko obliko neambicioznosti. Razmišljamo lahko tudi o tem, da anketiranke ocenjujejo, da nimajo dovolj široke izobrazbe, ki bi jim omogočala zaposljivost še na drugih, podobnih delovnih mestih. Morda je zato potrebno več dodatnega izobraževanja že v času študija. Poudariti pa je treba, da ti odgovori niso skladni z dejanskim stanjem, saj smo v analizi vzorca ugotovili, da profesorice razrednega pouka, vključene v raziskavo, na svojih šolah opravljajo najmanj 14 različnih del, kar pomeni, da so dovolj široko usposobljene, fleksibilne in prilagodljive glede na potrebe šole.

Zaključek

V raziskavi smo izhajali iz pričakovanja, da študentke in profesorice razrednega pouka gledajo na svoj poklic pozitivno in optimistično.

Glede doživljanja in vrednotenja poklica se študentke s profesoriciami strinjajo samo v tem, da je poklic odgovoren, naporen

in utrudljiv ter skupaj z njimi ne zavzemajo negativnega odnosa do feminiziranosti poklica in do dejstva, da je delež moških ravnateljev pomembno višji od deleža moških predstavnikov v tem poklicu. Za razliko od profesorice študentke svoj bodoči poklic nekoliko bolj cenijo ter želijo opravljati tudi druga delovna mesta, prednost pa dajejo delu razredničarke, ki si ga najbolj želijo tudi vse profesorice. Za večji ugled poklica študentke predlagajo omejitve vpisa na fakulteto ter izboljšanje kariernih možnosti, profesorice pa večjo plačo in več moških učiteljev.

Izhajali smo tudi iz predpostavke, da profesorice razrednega pouka same višje vrednotijo in bolj pozitivno doživljajo svoj poklic kot ga vidijo predstavniki drugih nepedagoških poklicev, vendar podatki tega ne potrjujejo. Večjemu deležu profesorice razrednega pouka, kot to velja za delež neučiteljev, je vseeno, da je njihov poklic feminiziran, o tem kaj dosti ne razmišljajo. Na drugi strani pa neučitelji menijo, da je poklic dovolj cenjen, učiteljski poklic postavljajo kot enakovrednega drugim.

Ugotavljamo torej, da je mnenje o poklicu pri samih predstavnicah le-tega slabše kot pri predstavnikih drugih poklicev. Lahko bi rekli, da morda profesorice razrednega pouka same z negativnimi mnenji in pasivnim sprejemanjem nekaterih neugodnih značilnosti poklica ne storijo dovolj za boljše vrednotenje svojega poklica.

Sklenemo lahko, da:

- Študentke in profesorice razrednega pouka ocenjujejo svoj poklic predvsem kot odgovoren, sicer pa vidijo svoj poklic pretežno s pozitivnega in optimističnega zornega kota, tudi feminiziranost poklica jih ne moti; vendar menijo, da ta poklic v družbi ni cenjen, ocenjujejo ga tudi kot manj perspektivnega glede možnosti oz. usposobljenosti za opravljanje drugih del.
- Predstavniki drugih nepedagoških poklicev (neučitelji) višje vrednotijo poklic profesorice razrednega pouka kot ga vrednotijo in doživljajo one same.

Potrdila se je večina naših pričakovanj, najbolj nas je presenetil podatek, ki ga nismo pričakovali, in sicer, da predstavniki drugih, nepedagoških poklicev višje in bolj pozitivno vrednotijo poklic profesorice razrednega pouka kot ga one same. To pomeni, da morajo za boljšo cenjenost in ugled poklica več storiti same predstavnice poklica. Njihova izobrazba je enakovredna drugim poklicem z univerzitetno izobrazbo, imajo dovolj široko znanje z zelo različnih področij in so zato lahko uspešne tudi na drugih

področjih. Ovire so v veliki meri v njih samih, v njihovem pasivnem sprejemanju svoje vloge, tudi v pomanjkanju ambicioznosti, morda tudi v njihovem lastnem pojmovanju poklica, ki je vplival že na poklicno odločitev.

Iz analize M. V. Zuljan (2001) namreč izhaja, da študenti že od samega začetka študija poudarjajo čustveno-motivacijski vidik tega poklica (»ženski princip«!), zanje so pomembni zgledi lastnih učiteljev. Učiteljskega poklica žal ne dojemajo kot ustvarjalnega in intelektualno zahtevnega, ampak predvsem kot razlaganje in posredovanje znanja. Že v izbiri poklica torej pri bodočih profesorih razrednega pouka namesto zazrtosti v preteklost pogrešamo več razmišljanja o novih perspektivah in zahtevah v tem poklicu ter s tem povezano tudi višjo stopnjo poklicne ambicioznosti.

Literatura

- Adams, C. 2003. »Third of Teachers Plan to Quit.« BBC News, 7. januar. http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/education/2635099.stm
- Apple, M. W. 1992. *Šola, učitelj in oblast*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Bernik, I. 2004. »Slovensko javno mnenje, povej, kdo srečen v deželi je tej!« V *S Slovenkami in Slovenci na štiri oči, ob 70-letnici prof. Nika Toša*, ur. B. Malnar, I. Bernik, 175–193. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Brown, R. 1995. *Prejudice: Its Social Psychology*. Cambridge: Blackwell.
- Cencič, M. 1989. »Nekdanji družbeni ugled učiteljev v povezavi z vrednotenjem njihovega poklica.« *Primorska srečanja* 13 (91–92): 143–145.
- Eurydice. 2003. *The Teaching Profession in Europe: Profile, Trends and Concerns; Report 3: Working Conditions and Pay, General Lower Secondary Education*. Key Topics in Education in Europe 3. Bruselj: Eurydice.
- Everton, T., P. Turner, L. Hargreaves in T. Pell. 2007. »Public Perceptions of the Teaching Profession.« *Research Papers in Education* 22 (3): 247–265.
- Galton, M. J., in J. E. C. MacBeath. 2008. *Teachers under Pressure*. Los Angeles: Sage.
- Huberman, M. 1995. *The Lives of Teachers*. London: Cassell.
- Jurančič, I. 1990. »Vrednotenje pedagoškega dela.« V *Učitelj, vzgojitelj – družbena in strokovna perspektiva: zbornik gradiv s posveta, Bled, 27. in 28. september 1990*, ur. M. Velikonja, 58–62. Ljubljana: Zveza društev pedagoških delavcev Slovenije.
- Kralj, A., in T. Rener. 2007. »Poklic posebne vrste.« V *Med javnim in zasebnim: ženske na trgu dela*, ur. M. Sedmak, Z. Medarič, 211–234. Koper: Annales.

- Milharčič Hladnik, M. 1992. »O poklicni identiteti učiteljev.« V *Kaj hočemo in kaj zmoremo: zbornik s posveta o problemih in perspektivah izobraževanja učiteljev*, ur. F. Žagar, 56–59. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Milharčič Hladnik, M. 1995. *Šolstvo in učiteljice na Slovenskem*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Musek, J. 1997. *Znanstvena podoba osebnosti*. Ljubljana: Educy.
- Musek, J. 2000. *Nova psihološka teorija vrednot*. Ljubljana: Educy.
- Peček, M., in I. Lesar. 2006. *Pravičnost slovenske šole: mit ali realnost*. Ljubljana: Sophia.
- Porcheddu, A. 1996. »Izobraževanje učiteljev.« V *Vsebine in problemi sodobne pedagogike: antologija in razprave*, ur. M. De Bartolomeo in M. Tiriticco, 165–168. Nova Gorica: Educa.
- Ule, M. 2004. *Socialna psihologija*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Urad vlade RS za enake možnosti. 2010. »Trg dela in zaposlovanje.« http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/enake_moznosti_in_evropska_koordinacija/delovna_podrocja/enake_moznosti_zensk_in_moskih/trg_dela_in_zaposlovanje/
- Valenčič Zuljan, M. 2001. »Pojmovanje poklica pri študentih razrednega pouka na začetku študija.« *Pedagoška obzorja* 16 (2): 34–52.
- Mag. Mojca Kralj je profesorica razrednega pouka na Osnovni šoli Simona Jenka Kranj. mojca.kralj@telemach.net
- Dr. Cveta Razdevšek Pučko je upokojena izredna profesorica Pedagoške fakultete Univerze v Ljubljani. cveta.pucko@guest.arnes.si

Andy
Hargreaves

More Than A Sidekick: The Role of Deputy in Educational Leadership

The Lone Ranger had Tonto. Batman had Robin. And headteachers, like sheriffs, also have their Deputies. Many famous characters have their sidekicks or assistants. But the assistants are more than second-in-command to these leaders themselves. They are integral to the exercise of leadership. This is because, in schools and other organizations today, leadership is not the exercise of one charismatic icon or hero. It is stretched across people who make different kinds of contributions together. This paper examines this wider understanding of leadership and the roles of deputies within it. It does so by recapitulating four essential and interrelated aspects of what Dean Fink and I have called sustainable leadership. It then argues how these four aspects are at their most powerful when they are fused together in what I call fusion leadership. Two examples – one from business and one from sport – are then presented in order to illustrate the principles at work. Finally, some implications are drawn for the nature and role of the deputy head.

Keywords: school, deputy, leadership, fusion leadership, sustainable leadership

VODENJE 3|2013: 3–13

Sara Bubb

Leading Professional Development

Professional development is crucial for organisational growth and school improvement. It has to meet a variety of needs: individual, team and organisational. There are also needs resulting from local and central government policy initiatives. The article presents the importance of professional development, its efficient management, its understanding by various theorists and practitioners and its promotion and implementation in practice. This paper seeks to deepen our understanding about the leadership of professional development. It outlines a new cyclic model of how it works which could be used by school leaders to ensure that staff development makes a difference to student learning.

Keywords: professional development, leadership, organisation, staff, learning

VODENJE 3|2013: 15–30

Mojca Kralj
and Cveta
Razdevšek
Pučko

Characteristics and Evaluation of the Profession of Class Teacher

The article is part of a large scale study of teachers of the first stage of basic education (Družbene značilnosti in perspektive poklicnega življenja profesorice razrednega pouka). It discusses a more narrow

scope question of how the profession in question is seen by students, future class teachers, current practitioners and representatives of non-pedagogical professions. We also aimed to assess the differences between said groups. We studied the assessments of certain characteristics of the profession, evaluation, the issue of feminisation and an assessment of the prospect of the profession. It was established that students and current practitioners predominantly see their profession as positive and are not bothered by its feminisation. They do, however, feel that their work is not appreciated in the community and its prospects regarding possibilities for advancing towards other tasks were assessed as low. Surprisingly, non-teachers actually evaluated the profession higher than teachers themselves.

Keywords: profession of class teacher, characteristics, feminisation, evaluation, prospects

VODENJE 3|2013: 31-45

Justina Erčulj **Managing Teacher Performance as a Strategy of Leadership for Learning**

The article presents managing teacher performance in the context of leadership for learning. The initial premise for this article is the fact that school leaders influence students' achievements indirectly, predominantly by supporting teachers and regularly monitoring their work. The central part of the article is aimed at presenting steps of managing teacher performance. Special attention was paid to teachers' own planning and preparation as studies and practice have shown that these are among the main factors for the success of the entire process. Observations are also presented as a method of data gathering that is the basis for teacher guidance during discussions after observation. The article concludes with the importance and areas of a school leader's professional development in the discussed field.

Keywords: school leader, leadership for learning, managing teacher performance, observation, professional development of school leader

VODENJE 3|2013: 47-69

Alojz Širec et al. **Introduction of School Leader and Peer Observations in the Monitoring of Active Learning of Children and Students**

In recent time experts often discuss how to increase the activity of children within the education process in order to significantly increase learning efficiency. School leaders emphasise that certain teachers do know how to effectively motivate the activity of students, but seldom share their knowledge with peers. School leaders therefore considered how to assure the transfer of best practices and how to effectively assess the state of activity of students in their schools. A major obstacle